

Mary Juusela
Stockholm

Adopterade sörjer förlusten av den svenska identiteten

Var är dina riktiga föräldrar? När ska du åka hem till ditt ursprungsland? Du är inget riktigt barn för du är inte biologisk! Detta är frågor och påståenden som adopterade i Sverige, och internationellt, dagligen får möta och bemöta.

I Sverige finns det drygt 50 000 internationellt adopterade (Adoptionscentrum, 2011). Mellan 2003 och 2013 har jag intervjuat och träffat omkring 700 adoptivfamiljer och familjemedlemmar i drygt 40 städer, byar och samhällen runt om i Sverige. Syftet har varit att lära mig mer om adoption i allmänhet och de komplexa relationer som finns mellan adopterade, adoptivföräldrar, det svenska samhället, ursprunget och den biologiska familjen i synnerhet. Arbetet har resulterat i två publicerade böcker (Juusela, 2010; Juusela 2014).

Metod

För att uppnå en så riktig bild av verkligheten, adoptionen och vardagen som möjligt hos dessa svenska adoptivfamiljer som medverkar i böckerna (totalt 35 familjer och mer än 140 individer) har jag funnit familjerna genom att aktivt försöka få kontakt med adopterade i Sverige (annonser i tidningar, i onlineforum, via adoptionsorganisationerna samt genom att fråga individer ute i samhället om de är adopterade och vill medverka i en bok om adoption). Jag har eftersträvat att få medverkande med varierande bakgrund och erfarenheter i den

mån det varit möjligt.

De parametrar jag har beaktat i valet av intervjupersoner är:

- Olika åldrar på de adopterade när de anlät till Sverige (ju äldre adopterade desto fler minnen från ursprunget – hur påverkar detta?)
- Olika ursprungsländer (adopterade möter fördomar om sina ursprungsländer och uppfattningen om dessa länder baseras ofta på medias rapportering kring dessa länder. Exempelvis möter de adopterade som jag intervjuat som kommer från Iran många fördomar som relaterar till 11 septemberdåden i USA och Bin Ladin. Adopterade från Sydostasien, särskilt unga tjejer och kvinnor, möter fördomar från män som anser att de är prostituerade. Och så vidare.)
- Olika uppväxtorter (hur stor acceptansen för det främmande är skiljer sig mellan olika samhällen och grupper av individer).
- Olika familjesammansättningar (ensambarn, adoptivbarn från olika ursprungsländer eller familjer med såväl biologiska som adopterade barn – allt påverkar uppfattningen och tryggheten i att vara ”annorlunda” och därmed den adopterades egen identitet).
- Olika perioder för adoptionen (samhällen utvecklas och förändras och att bli adopterad på sextioalet var annorlunda än att bli adopterad på åttiotalet och senare på 2010-talet).

Intervjuerna med familjerna har skett under långa möten, ofta flera dagar i sträck. Jag har bott hos familjerna, intervjuat dem genom vardagliga och öppna samtal. Målet har varit att vara en naturlig del av de medverkande familjernas vardag och liv. Detta för att få möjlighet att få uppriktiga svar på privata och ibland svåra frågor.

Genomförande

I den första boken *Adoption – Banden som gör oss till familj* (Juusela, 2010) skedde intervjuerna och färdigställandet av boken under september till december 2009. Innehållet och erfarenheten som skildras omfattar en längre period på i snitt 15 år, även om intervjuerna skedde under en komprimerad tid. I den andra boken *Den stora återresan* (Juusela, 2014) följde jag fem familjer under totalt tre års tid genom kontinuerliga möten och intervjuer.

Uppläggen och arbetet har därmed varit olika. Gemensamt för arbetet med att hantera den information jag fått är att jag skrivit det som verkligen sagts och redigerat så lite som möjligt. Trots förutfattade meningar, fördomar och idéer kring adoptioner har jag gjort mitt bästa för att vara neutral och ställa öppna frågor så att det är intervjupersonernas åsikter och erfarenheter som kommer fram. Därmed skildras intervjuerna mer som samtal mellan familjemedlemmarna i boken *Adoption – Banden som gör oss till familj* (Juusela, 2010) och som en berättelse i familjeporträtten i *Den stora återresan* (Juusela, 2014).

Människor är flockdjur

Människor är flockdjur (Cacioppo & Patric, 2009). Flockdjur behöver sin grupp av individer som ger kontinuerlig bekräftelse, omsorg och trygghet. Flocken definieras av den enskilde. Mina studier med 700 svenska adoptivfamiljer har resulterat i två publicerade böcker (Juusela, 2010; Juusela 2014) som tydligt visar att för majoriteten av de flera hundra individer som medverkar, såväl adopterade i åldern 6–60 år samt adoptivföräldrarna, är det *individen* som själv bestämmer vem eller vilka som ingår i den egna flocken. Flockmedlemmarna är därmed de personer som på något sätt har en auktoritet över den enskilde. Medlemmarna i flocken behöver däremot inte själva vara vare sig medvetna eller själva villiga flockmedlemmar i den enskildes grupp. Ofta finns det utomstående personer så som klasskompisar, personer på arbetsplatsen eller andra människor som av olika anledningar rör sig i den enskildes liv och vardag. Vi kan kalla denna större grupp för samhällsflocken. Den mindre flocken med medlemmar som i allra högsta grad är medvetna om sin auktoritet och stora influenser över individen (och dennes identitetsbildning) är den närmaste familjen.

Adopterade versus flockinstinkten

Så vad har då vår basala instinkt att tillhöra en flock för relevans i förhållande till adopterades separationer? Med mina empiriska studier under 2003–2013, som den enda i världen som följt 700 adoptivfamiljer, vill jag påstå att sorgen och trau-

mat kopplat till förlust är annorlunda än många föreställer sig. För en majoritet av de intervjuade adopterade (de som anlänt under två års ålder, pojkar och flickor) är svårigheterna snarare relaterade till sorgen av att inte få vara "100 procent svensk" än till det vi ofta tror handlar om saknaden av ett biologiskt arv. Det handlar om den upprepade erfarenheten av att skrika för döva öron att man är svensk men att övriga samhällsmedborgare – de svenska systerarna och bröderna – ändå inte tror så. Det är känslan av att dagligen genomgå ofrivilliga rutiner för att godkännas, och därmed bekräftas, av vissa människor som tagit sig rätten att säga "du är okej, men *bara* för du är *adopterad*". Samtidigt som andra bemöter den adopterade som invandrare enkom med härledning till individens "annorlunda" hudfärg och utseende. De adopterade (med mörkare hud) står strandade. De känner varken igen sig i kategoriseringen "adopterad" eller som "invandrare". "Vaddå? Jag är svensk!" är istället det tydligaste svaret på den egna identiteten. Trots detta inser majoriteten av de internationellt adopterade att de inte har något att säga till om. De förstår att det är utomstående som definierar, och därmed beslutar, deras identitet åt dem. Därav den klivna känslan av att inifrån känna en sak, "jag är inhemska", men samtidigt försöka hantera de yttre åsikterna och krafterna som säger en annan sak, "du är utländsk".

Förlusten av att få vara jag

Det revolutionerande som framkommer i mitt arbete är därmed att känslan av förlust och sorg, som 97 procent av de adopterade pojkar och flickor, män och kvinnor, som medverkat i mina studier (Juusela, 2010; Juusela 2014) och som är internationellt adopterade, inte alls är relaterad till förlusten av det biologiska arvet eller den biologiska familjen. Snarare handlar det om förlusten av sin mänsklighet eller sin egen identitet – att hemma i Sverige inte bli sedd som en människa utan som en färg eller ett biologiskt ursprung. För mitt arbete är resultatet att social miljö väger tungt gentemot arv (Hesslow, 1992) och att den sociala miljön formar oss mer än vi tidigare inom adoption kanske förstått eller diskuterat, och då särskilt mycket vad gäller identitetsprocessen.

Påtvingad identitet

I mina tioåriga studier har jag tydligt sett att den adopterade "upptäckt" sin andra, påtvingade, identitet som "utländsk" under uppväxten. För majoriteten har denna introduktion skett genom brutala, och ofta chockartade och känslolösa möten med samhället och "flocken", vanligen i låg- eller mellanstadiet. Under intervjuer med ett syskonpar som adopterats från Korea i början av 1970-talet berättade systemen om sin upplevelse då hon som sjuåring, första dagen i skolan, fick höra att hon var en "ful kines". Brodern hade varit sex år då han fått höra att han var en "jävla blatte". Deras berättelser är inte unika. De medverkande adopterade med utländskt "annorlunda" utseende minns den dagen då de första gången upplevde att de var olika och inte lika sin omgivning. "Att inse att jag minimeras till att vara endast en färg, fel färg, är fruktansvärt", sa brodern vid vår intervju. Att hantera denna klivna identitet och dagligen kämpa med att få vara inhemska och inte utländsk innebär för många barn och vuxna ett tröstlöst jagande som sätter djupa spår för många barn. Inte endast adopterade utan hos alla dem som har ett yttre som skiljer sig från det lokala och nationella samhällets traditionella normer.

Orsak och verkan

Separationen från att vara "som alla andra" och plötsligt, genom ett glåpord eller vid ett främlingsfientligt möte, inse att man förlorat sin identifikation med, det i känslan, "biologiskt svenska" är traumatiserande (Juusela, 2010; Juusela 2014). Men flocken, den sociala såväl som familjen, missar sig. De tror automatiskt att det handlar om biologi vid födseln. Den adopterade bidrar till denna bild eftersom majoriteten av adopterade (Juusela, 2010; Juusela 2014) väljer att acceptera fördomarna och hålla tyst. Vissa på grund av skam, andra (särskilt i åldern 10–25 år) för att de ännu inte haft förmågan att sätta korrekta ord på känslorna eller de komplexa tankarna som klivenheten bidrar till. När adoptivföräldrarna, i sin kärlek, omsorg och många gånger ofrivilliga okunnighet (då den adopterade som sagt ofta inte säger något) börjar prata om ursprung, biologiska föräldrar och återresor

upplever många adopterade, som jag mött, en stor stress. ”Varför måste vi åka till Sydafrika? Då blir jag ännu mer annorlunda. Jag vill åka till Grekland som alla vänner” är ett vanligt fenomen. Ju yngre barn, desto tydligare. Många adopterade som kommit till Sverige när de var yngre än två år anser ju i hjärta och själ att den biologiska tillhörigheten finns i Sverige, inte på andra sidan jorden. De kämpar även varje dag att få välkomnas in i det svenska samhället som en jämlik, inte olik.

Svensk! Inte utländsk

Adopterades identitet och flocktillhörighet handlar därmed mycket mer om social miljö än om arv. Det är det emotionella mot det rationella. Jag känner mig inte koreansk, även om jag vet att jag ser ut så och har asiatiska gener, sa en av mina intervjupersoner. När de skriker ”jävla kines” undrar jag vem de pratar om. Jag är ju svensk, sa samma person. I mina studier har det framkommit att de adopterade som medverkar generellt upplever en hopplöshet och förnedring då den externa flocken, samhället, och ibland även den egna familjen, ”glömmer” att fråga dem om hur de upplever den egna identiteten, det egna jaget. Ingen har frågat mig hur jag ser på mig själv, men ändå tar de sig rätten och säga och veta hur min uppfattning är. De pratar över huvudet på mig, som om jag inte existerar eller har några rättigheter. Det är en otroligt ensam och frustrerande känsla, sa en av mina intervjupersoner i intervjun i arbetet med boken *Den stora återresan* (Juusela 2014).

Riktiga föräldrar och riktiga barn

Att det genetiska arvet är nästintill heligt i den mänskliga kontexten blir tydligt när det i en omfattande del av den litteratur som finns om adopterade och adoption lyfter fram det biologiska som något av stor vikt. Jag säger inte att biologiskt arv inte kan vara viktigt för vissa som blivit adopterade. Men långt ifrån alla. Att vara en person som inte bryr sig om det biologiska ger dock konsekvenser. De adopterade som jag mött, och fortfarande möter, berättar om samhällets förvåning och ibland även upprördhet. Du måste väl ändå vara intresserad av dina *riktiga* föräldrar? Vill inte

alla åka *hem*? undrar de. Jag skriver om detta i debattartiklarna *Jag är en människa – inte min hudfärg* (Juusela, 2014, Aftonbladet) och *Även jag är ett riktigt barn* (Juusela, 2011, Passagen). Att vara intresserad av sitt biologiska arv anses vara sunt, viktigt och normerande, enligt min egen erfarenhet som adopterad och även som resultat av mina studier. Detta premieras såväl av samhällsflocken, tv-programmet *Spårlöst* (TV4), och senare *Saknad* (TV8), samt även adoptivföräldrarna i deras kärlek och vilja att göra ”rätt” och vara stödjande genom att erbjuda, ibland pusha, ett återbesök till ursprunget via en återresa. Men att erbjuda en återresa, eller till och med boka och säga ”nu åker vi!”, till någon som är så kluven och som kämpar för att accepteras som svensk, inhemsk, blir lätt ytterligare ett tydliggörande som säger till den adopterade ”du är inte härifrån” och ”därmed bör du vara intresserad av varifrån du kommer”. Men det blir lätt komplext då den adopterade ofta, som jag funnit i mina studier, upplever att ursprunget är utanför ytterdörren. Inte på andra sidan jorden. Återresan blir därmed ett sätt för den adopterade att i det tysta visa välvilja och omtanke om föräldrarna. Det blir en resa för dem och kanske inte främst för den adopterade. För omkring 70 procent av dem jag har intervjuat blir en återresa och planeringen inför denna istället lätt en grogrund till frågor och tankar kring varför det biologiska ska spela så stor roll och varför till och med familjen, den närmaste flocken, lägger en sådan vikt vid biologiskt arv.

Ett konstant ifrågasättande

Om vi återgår till skällsorden som adopterade möter i sin vardag, ord som vittnar om att den som säger, ropar eller skriker tycker att den adopterade är en ”invandrare” endast baserar sig på vad de ser – inte vad som faktiskt är. Att känna sig konstant ifrågasatt och bli bemött med ett tillrättavisande kring den egna tillhörigheten – nej, du är inte svensk du är utländsk! – skapar enligt mina studier en påtaglig otrygghet hos den som bemöter förnekandet. ”Jag hatar att gå genom skolkorridorerna. Jag vet aldrig när de ska ropa elaka saker till mig om hur jag ser ut eller att jag ska gå och tvätta mig (för att bli av med den bruna hudfärgen)”, berättade en femtonårig tjej från Sri Lanka vid vår intervju. ”Det värsta är att jag känner mig så ensam.

Jag har inte berättat om hur de kallar mig saker och är dumma till min mamma och pappa. Jag vill inte göra dem ledsna”, sa en fjortonårig pojke adopterad Chile till mig. ”Det är pinsamt”, konstaterade han. Denna känsla av utsatthet bidrar i sig till stress som kan leda till instinktiva reaktioner som ”fly eller fäkta”. Långsiktigt skapar denna stress en psykisk och fysisk ohälsa (Åsberg, 2010).

Sorgen över flokken

Vi kan avslutningsvis bredda perspektivet på vad som kan innefatta adopterades trauma och separationsrädslor. Problematiken härstammar inte ur det biologiska *per se*, utan kan mycket väl relateras till utanförskapet och främlingsfientligheten som finns i vardagen här och nu och som adopterade möter vid mycket tidig ålder. Att barn och ungdomar är särskilt utsatta och känsliga för stress är fastställt av flera kända aktörer (bland andra Barnens Rätt i Samhället, 2010). Att konstant bli ifrågasatt av sin flock, sina närmaste, skulle upplevas som ett trauma för vem som helst. Vem skulle inte känna en sorg och förlust över insikten av att man inte får vara den man anser sig vara utan istället måste bära upp en många gånger tung och oftast ofrivillig utanförskapsbörda? Att inse att andra ser på en som ett skal, en färg eller på annat sätt ”felaktigt” är en komplex realitet att hantera och acceptera. Många saknar viktiga och konkreta verktyg för att leva ett liv med dubbel identitet i samhällen som så tydligt är formade att endast innehålla ett enda synsätt är som är ”rätt”.

Biologiskt arv skapar kris

Ett barn behöver sin flock. En vuxen behöver sin flock. Utan flock står individen ensam. Många adopterade känner sig ensamma och utanför (Juusela, 2010; Juusela 2014). Det intressanta är att se vilka underliggande faktorer som bidrar till denna känsla. En tydlig bov i dramat är att det är mänskligt att gruppera människor i flock. Viljan att premiera det biologiska arvet hjälper inte heller utan bidrar istället många gånger till en ännu större kris för den adopterade.

Sammanfattning

Mary Juusela är den enda i världen som har intervjuat och följt 700 adoptivfamiljer för att studera identitetsprocesser, främlingsfientlighet och hälsa hos adopterade. Det revolutionerande som framkommer i hennes tioåriga arbete är att känslan av förlust och sorg för adopterade generellt inte alls är relaterat till förlusten av det biologiska arvet eller den biologiska familjen. Snarare handlar det om förlusten att hemma i Sverige inte bli sedd som en människa utan istället förminsкас till en färg eller ett biologiskt ursprung. Mary Juuselas arbete visar att social miljö väger tungt gentemot arv och att den sociala miljön formar adopterade mer än vad som tidigare framkommit eller diskuterats. Särskilt vad gäller den egna identitetsprocessen.

Abstract

Author and journalist Mary Juusela is the only one in the world who have interviewed and followed 700 adoptive families for the study of identity processes, xenophobia and health of adoptees. The revolutionary that emerges in her decade-long work is that the sense of loss and sadness for adoptees generally is not at all related to the loss of biological inheritance or the biological family. Rather, it is the loss of home in Sweden not to be seen as a human being, but instead reduced to a single color or a biological origin. Mary Juusela's work shows that social environment weighs heavily against the heritage and the social environment shapes adopted more than previously revealed or discussed. Especially as regards their identity process.

Nyckelord Adopterade, adoptivföräldrar, flock, instinkt, identitet, utanförskap, främlingsfientlighet, invandrare, separation, biologiskt, återresa.

Key words Adoptees, adoptive parents, pack, instinct, identity, exclusion, xenophobia, immigrant, separation, biological, homeland journey.

Referenser

- Cacioppo, J. & Patric, W. (2009). *Loneliness: Human Nature and the Need for Social Connection*. New York City: W.W. Norton & Co.
- Hesslow, G. (1992). *Individens allt tyngre arv*. Lund: Moderna Tider.
- Josefsson, M. (2011). Personlig kommunikation. Stockholm: Adoptionscentrum.
- Juusela, M. (2010). *Adoption – Banden som gör oss till familj*. Stockholm: Norstedts förlag.
- Juusela, M. (2014). *Den stora återresan*. Stockholm: Miller & Books.
- Juusela, M. (2014). Jag är en människa – inte min hudfärg (Debattartikel) *Aftonbladet*. 17 juni. <http://www.aftonbladet.se/debatt/article19074322.ab>
- Juusela, M. (2014). *Sveriges Radio Sisuradio - Jakten på svenskheden hade dödat mig*. Stockholm: Sveriges Radio. <http://sverigesradio.se/sida/grupp-sida.aspx?programid=4543&grupp=19689&artikel=5874253>
- Juusela, M. (2011). Även jag är ett riktigt barn (Debattartikel) *Passagen*. 10 januari. <http://debatt.passagen.se/show.fcgi?posting=1950000005819604>
- Moore, C. (2010). *Barnperspektivet och stress*. Stockholm. Barnens rätt i samhället, BRIS. <http://www.barnperspektivet.se/teman/kropp-sjal/om-stress>
- Åsberg, M. et al. (2010). Stress som orsak till psykisk ohälsa. *Läkartidningen*, nummer 19. <http://www.lakartidningen.se/Functions/Old-ArticleView.aspx?articleId=14349>

Mary Juusela är född 1982 och har en kandidatexamen i journalistik från Södertörns högskola samt en Master of Science in General Management från Handelshögskolan i Stockholm. Förutom sitt författarskap arbetar även Mary Juusela som social entreprenör och Director för stiftelsen AiDucatus med verksamhet i Afrika och Sydamerika.

Mary Juuselas arbete stöds av de fem svenska adoptionsorganisationerna som alla medverkar som samarbetspartners. Mary Juusela är en uppskattad föreläsare såväl i Sverige som internationellt. Hon är själv adopterad från Indien och kom till Sverige i november 1983.

mary.juusela@gmail.com